

کمبود هویت، بحرانی که همسایه شمالی را آزار می دهد

با فرض پذیرش فرامرزى بودن هنرهای تمدن منطقه‌ای، ارایه‌ی هنر با حذف دایره‌ی تعلقی و نیز تحریف پیشینه‌ی آن از سوی جمهوری آذربایجان در نمایشگاه اکسپو 2015، اقدامی فاقد سوء نیت نمی‌تواند تلقی شود؛ خصوصاً که بر پیشانی کتاب نیز نوشته شده باشد: این کتاب، توسط بنیاد «حیدر علی‌اف» انتشار یافته است.

آران نیوز- جمهوری آذربایجان پس از اقدام به ثبت «تار» و «چوگان» به نام این کشور در فهرست جهانی یونسکو، این بار برای ثبت هویت «نگارگری ایرانی» و چه بسا شاهنامه و دیوان حافظ زمینه‌سازی می‌کند!

در تلاش اخیر دولت جمهوری آذربایجان، پس از آن‌که با کندن کاشی‌های مزین به شعرهای نظامی، سعی شد هویت فارسی‌زبان بودن او کتمان شود، تعلق خمسه‌ی نظامی، دیوان حافظ و شاهنامه‌ی فردوسی به میراث فرهنگی و هنری این کشور، امری بدیهی القا شده است.

پاویون جمهوری آذربایجان در اکسپو 2015 میلان، جزو پاویون‌های به نسبت شکل و پرمخاطب بود. در این پاویون، برخلاف روال معمول اکسپوها، بروشورها و هدایای تبلیغاتی هم برای مخاطبان در نظر گرفته شده بود که مواردی از جمله عرضه‌ی فرش تبریز به عنوان یکی از صنایع دستی این کشور، در آن‌ها قابل تامل بود. در این میان، کتاب نفیسی هم منتشر شده بود با نام «مینیاتور» که با همان عنوان جلد و متن ابتدایی آن، مشخص می‌کرد به معرفی هنر مینیاتور آذربایجانی می‌پردازد. این کتاب با کاغذ گلاسه و چاپ رنگی، در 250 صفحه با جلد سخت و در قطع خشتی بزرگ منتشر شده است. هر روز، نسخه‌هایی از این کتاب، به مخاطبان و میهمانان پاویون آذربایجان اهدا می‌شد. همچنین نسخه‌هایی از آن برای تورق و ملاحظه‌ی بازدیدکنندگان در نظر گرفته شده بود. در این کتاب با امتناع از ذکر نام «ایران»، شهرهای اردبیل، تبریز، میانه و مراغه (در استان‌های اردبیل و آذربایجان شرقی و غربی ایران) تا ایروان (پایتخت جمهوری ارمنستان) و باکو (پایتخت جمهوری آذربایجان)، قلمرو هنر این کشور توصیف شده است. نکته‌ی عجیب‌تر این‌که در صفحه‌های متعدد این کتاب، تصویرهایی از کتاب‌های قدیمی خطی و نگارگری ایرانی به عنوان نمونه‌هایی از مینیاتور آذربایجان ارایه شده است. در بالای تصویرها نیز نام آثار، ادیبان و داستان‌های مختلفی چون شاهنامه فردوسی، دیوان حافظ، خمسه‌ی نظامی، گرشاسب‌نامه، کلیله و دمنه، همای همایون، خاورنامه، جامع‌التواریخ، هفت اورنگ، فال‌نامه و... با تلفظ فارسی اما به خط لاتین آمده است. محل خلق یا نگهداری بسیاری از آثار نیز شهرهایی چون تبریز ذکر شده است.

همچنین شعرهای متصل به تصویرهای نگارگری شده همگی به زبان فارسی بوده، اما قطعا این نکته برای مخاطب غربی قابل درک و تمییز نیست. با این حال، استفاده از عکس‌های سایز کوچک که در مراحل چاپ، به شکل کم‌کیفیتی نمود یافته‌اند، خود اصلی‌ترین گواه بر دسترسی نداشتن دولت آذربایجان به مخازن و منابع اصلی این هنر قدیمی و صرفاً اتکا به تصویرهای اینترنتی است.

با فرض پذیرش فرامرزى بودن هنرهای تمدن منطقه‌ای، این نوع ارایه‌ی هنر نگارگری با حذف دایره‌ی تعلقی و نیز تحریف پیشینه‌ی آن، اقدامی فاقد سوء نیت نمی‌تواند تلقی شود؛ خصوصاً که بر پیشانی کتاب نیز آمده است، این کتاب، توسط بنیاد "حیدر علی‌اف" انتشار یافته است.

این اتفاق در کنار معرفی «خط نستعلیق» در پاویون امارات متحده‌ی عربی و «فرش تبریز» در پاویون‌های کشورهای آذربایجان و ترکمنستان، سکوت مسئولان ایرانی را با توجه به حضور جدی جمهوری اسلامی ایران در اکسپو 2015 میلان قابل تامل می‌سازد.